

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2020-02-18
1 (6)
Dnr: 2018:01286

Kopia till:
Kulturdepartementet
Arbetsmarknadsdepartementet

Delredovisning av uppdrag att vara strategisk myndighet för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter

(U2018/02964/S)

Uppdraget

Regeringens beslutade den 28 juni 2018 att ge Skolverket i uppdrag att vara en av flera strategiska myndigheter med uppdrag att inom sitt verksamhetsområde främja hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter.

I uppdraget har ingått att identifiera och redovisa utvecklingsbehov och mål samt aktiviteter som myndigheten vidtagit och genomfört under perioden 2018–2020. I uppdraget ingick att föra en dialog med och vid behov genomföra insatser tillsammans med övriga strategiska myndigheter samt att inhämta kunskap och erfarenhet från andra aktörer som besitter kunskap inom området.

Myndigheten ska redovisa planerade insatser och resultatet av vidtagna insatser inom ramen för detta uppdrag samt överlämna en ekonomisk redovisning av använda medel till Utbildningsdepartementet (med kopia till Arbetsmarknadsdepartementet och Kulturdepartementet) senast den 22 februari 2020. I regleringsbrevet för 2020 har uppdraget att vara hbtq-strategisk myndighet förlängts ytterligare ett år. Uppdraget delredovisades i februari 2019.

Skolverket anser att uppdraget att vara hbtq-strategisk myndighet innebär ett liknande ansvar som övriga sektorsansvar inom området mänskliga rättigheter¹. Dessa finns inskrivna i Skolverkets instruktion och utgår från FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Myndigheten strävar efter att hitta intersektionella arbetssätt och arbetet med uppdraget har därför samordnats med de övriga sektorsansvaren.

¹ Sektorsansvar för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, barnets bästa, jämställdhetsperspektiv och de nationella minoriteternas rättigheter i Skolverkets instruktion 2020-02-01 18 § och 20 §.

Genomförda aktiviteter 2018–2020

När Skolverket analyserade uppdraget att vara hbtq-strategisk myndighet under hösten 2018 påbörjades arbetet med att söka utgångspunkter och kartlägga möjligheter och förutsättningar att utveckla både det interna arbetet och insatser gentemot Skolverkets målgrupper. Utveckling av det interna arbetet innebär bland annat att Skolverket synliggör hbtq-perspektiv i olika produkter och i större utsträckning inkluderar ett hbtq-frågor i olika insatser.

Inventering av interna förutsättningar

En inventering av interna förutsättningar för att arbeta med uppdraget som hbtq-strategisk myndighet har genomförts (dnr: 2018:01286). I den lyfts flera styrkor och möjligheter fram, liksom ett antal utvecklingsbehov och förslag på vägar för att på ett tydligare sätt involvera ett hbtq-perspektiv i Skolverkets arbetsprocesser. Kartläggningen lyfter bland annat fram Skolverkets tidigare arbete med jämställdhetsintegrering och andra frågor inom sektorsansvaren för mänskliga rättigheter som något myndigheten bör ta tillvara när det gäller att införliva ett hbtq-perspektiv i myndighetens ordinarie arbete. Exempelvis gäller det i interna styrprocesser som verksamhetsplanering, uppföljning och kvalitetssäkring. I kartläggningen konstateras också att det behövs fler konkreta verktyg för att integrera ett hbtq-perspektiv i olika utvecklingsinsatser och i myndighetens kommunikation.

Kunskap och kännedom är viktiga faktorer för att en integrering av hbtq-perspektiv ska fungera och i kartläggningen konstateras att kunskapsnivån varierar i myndigheten. Inom några avdelningar finns djup kunskap om hbtq-frågor och närliggande frågor, men i myndigheten i stort behöver kunskapen öka.

Planerade interna utvecklingsinsatser

Arbete inom sektorsansvaren för mänskliga rättigheter

I december 2019 redovisade Skolverket uppdraget om *Den praktiska tillämpningen av barnkonventionen* (dnr: 2018:00505). Inom arbetet med barnkonventionen initieras under våren 2020 ett antal pilotinsatser för att inkludera arbetet med barnrätt i några av myndighetens processer. Inkluderingen innebär att de medarbetare som arbetar utifrån en process får stöd och vägledning för att avgöra när ett barnrättsperspektiv behöver inkluderas, barnets bästa ska utredas eller om en barnkonsekvensanalys behöver genomföras. Stöd ska utvecklas för att genomföra dessa aktiviteter. Arbetet med barnkonventionen är det första steget i att inkludera samtliga frågor inom sektorsansvaren för mänskliga rättigheter (inklusive hbtq-perspektivet) i relevanta processer i myndigheten.

Syftet med piloterna är att utveckla och standardisera Skolverkets praktik gällande sektorsansvaren för mänskliga rättigheter. Arbetssättet kommer att användas för att integrera även ett hbtq-perspektiv i processerna.

Kopplat till att ett barnrättsperspektiv tydligare ska införas i Skolverkets processer kommer myndigheten att ta fram ett sammanhållet tillvägagångssätt för att följa upp arbetet med sektorsansvaren (inklusive hbtq-perspektiv), och sätta upp mål för arbetet.

Inkluderande kommunikation och språkbruk

Skolverket avser att inleda ett utvecklingsarbete för att säkra att myndighetens språkbruk i intern och extern kommunikation är inkluderande ur ett intersektionellt perspektiv.

Skolverkets språkbruk är normerande för målgrupperna och har i många fall ett starkt signalvärde. Ett exempel där det finns ett ställningstagande i förhållande till hbtq-perspektiv redovisades i uppdraget *Redovisning av uppdrag om förslag till ändringar i läroplaner avseende kunskapsområdet sex och samlevnad* (dnr: 2018:01394). Frågan var huruvida Skolverket i läroplanerna ska skriva *eleverna*, *alla elever oberoende av könstillhörighet* eller *pojkar och flickor*. För att synliggöra ett jämställdhetsperspektiv har det funnits skrivningar i tidigare läroplaner där elever benämns *pojkar och flickor*. Skrivningen har dock kritiserats för att vara könsbinär och uteslutande och därför har en ny skrivning i några läroplaner varit *eleverna* eller *alla elever oberoende av könstillhörighet*. Dessa skrivningar har sedan kritiserats av remissinstanser för att osynliggöra det maktförhållande som råder mellan kvinnor och män.

Skolverkets förslag är att könsbinära begrepp (till exempel *flickor och pojkar*) används när läroplanstexten syftar på jämställdhet i vidare bemärkelse och skolan och utbildningarnas uppdrag med att problematisera föreställningar om manligt och kvinnligt. När läroplanstexten syftar på elever i skolan eller vuxenutbildningen allmänt föreslår Skolverket att könsneutrala begrepp används. Förslaget är ännu ej beslutat av regeringen.

Skolverket kan bidra till ett inkluderande språk i skolor genom att i skrifter, styrdokument och övrig kommunikation tydliggöra olika perspektiv, liknande de i exemplet ovan.

Kompetensutvecklingsinsatser

Kopplat till arbetet med att involvera hbtq-perspektiv i olika arbetsprocesser krävs kompetensutveckling och stöd för medarbetare. Skolverket kommer att ta fram en långsiktig plan för att öka kunskapen om praktisk användning av hbtq-perspektiv, förhållningssätt och normkritiska angreppssätt. Insatserna kan på sikt bidra till färdigheter att hantera utvecklade interna arbetsverktyg, till exempel i processer eller i kommunikation. Tidigare insatser för att öka kunskapen om normkritik har genomförts i myndigheten.

Introduktionsutbildningen för samtliga nyanställda kommer att innehålla ett pass om Skolverkets arbete med sektorsansvaren för mänskliga rättigheter (inklusive hbtq-frågor) som myndigheten har ett ansvar att beakta i sin verksamhet.

Skolverkets stödinsatser inom hbtq-området

För att undersöka om Skolverket behöver genomföra fler insatser riktade till myndighetens målgrupper har en inventering och en litteraturstudie genomförts. Resultatet sammanfattas nedan.

Inventering av stöd till Skolverkets målgrupper inom hbtq-relaterade frågor.

Den inventering som har genomförts innefattar stöd som kan användas för långsiktiga insatser i den verksamhet som ska utvecklas (dnr: 2018:01286). Inventeringen innefattar Skolverkets stöd till målgruppen i hbtq-relaterade frågor, men förutom Skolverket finns en rad andra aktörer som huvudmän och skolpersonal kan vända

sig tillför stöd inom området. Exempel på sådant stöd är materialet *Öppna skolan*² från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som ger kunskap och verktyg i det normkritiska jämlikhetsarbetet, hbtq-certifiering via Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), material från Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och material från privata aktörer.

Sammantaget visar inventeringen att det idag finns ett varierande och väl utvecklat utbud av stöd för den huvudman eller skola som önskar utveckla ett fungerande arbete mot till exempel diskriminering utifrån hbtq-perspektiv eller för att utveckla inkluderande undervisning.

Sammanställning av kunskap om hbtq i skolan

Rapporten *Hbtq i skolan – en sammanställning av kunskap* (dnr: 2018:01286) är en litteraturstudie som Skolverket beställt inom ramen för hbtq-uppdraget. Syftet har varit att sammanställa den kunskap som finns om unga hbtq-personers förutsättningar för lika rättigheter och möjligheter i skolan och i förlängningen möjlighet till en likvärdig utbildning. Rapporten innefattar också exempel på framgångsfaktorer för att främja lika rättigheter och möjligheter.

Rapporten beskriver två kategorier av hinder. En kategori handlar om kränkningar och trakasserier. Medvetenheten om risken för kränkningar och trakasserier utgör också ett hinder för hur unga hbtq-personer kan agera i skolan. Den andra kategorin handlar om hur skolan på olika sätt brister i sitt ansvar för dessa elever.

Studierna visar att där aktivt arbete mot kränkningar sker är det ofta verksamt och ger resultat och effekter. Det varierar dock mycket mellan skolor i viken omfattning arbetet mot kränkningar sker. När det gäller skolors bristande ansvar för hbtq-elever ringar rapporten in tre områden: utbildningen, elevhälsan och det systematiska kvalitetsarbetet i skolor. Dessa tre områden kan vara ett fokus för Skolverket i det fortsatta strategiska arbetet. En kunskapslucka konstateras angående kunskapen om hur huvudmän arbetar för att motverka hinder för lika rättigheter och möjligheter för unga hbtq-personer.

En slutsats i rapporten angående Skolverkets fortsatta strategiska arbete med hbtq-frågor är att myndigheten bör fortsätta fylla i kunskapsluckor och fördjupa bilden av vilket stöd som skolor och huvudmän kan behöva för att motverka hinder för lika rättigheter och möjligheter. En annan slutsats är att Skolverket bör fortsätta analysera vilken inriktning och vilket fokus det strategiska och systempåverkande arbetet inom hbtq-området bör ha.

Skolverkets stöd till målgruppen inom hbtq-relaterade frågor

Skolverket har under 2019 utvecklat och publicerat ett antal stöd som riktar sig till Skolverkets målgrupper. Samtliga beskrivs i listan nedan. Arbetet med att ta fram stödinsatser till målgruppen inom området kunskaper och värden utgår från ett normmedvetet förhållningssätt och har ambitionen att anlägga ett intersektionellt perspektiv. Hbtq-perspektivet ingår i samtliga och bidrar till att materialet har en

² <https://www.mucf.se/publikationer/oppna-skolan>

inkluderande utgångspunkt. I vissa aktiviteter är dock hbtq-perspektivet mer specifikt framskrivet.

- Skolverket har publicerat en digital kompetensutvecklingsmodul *Främja lika-behandling*.³ Den behandlar bland annat normkritik och hbtq-perspektiv.
- Skolverket har reviderat och nyproducerat stödmaterialet *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda – Hur skolan kan arbeta mot trakasserier och kränkningar*.⁴
- Under våren 2019 publicerades webbkursen om sex- och samlevnadsundervisning för grundskolans senare år. I kursen finns ett helt avsnitt som behandlar inkluderande sex- och samlevnadsundervisning och hbtq-perspektiv (ett av fyra avsnitt). Under hösten publicerades ytterligare två webbkurser. Den ena riktar sig till lärare i grundskolans tidigare år och den andra till lärare i gymnasieskolan. För målgruppen i förskolan har webbkursen *Identitet, jämställdhet och digitalisering i förskolan* publicerats. Den behandlar bland annat frågor som rör hbtq-perspektivet.⁵
- Skolverket arbetar även med att ta fram information om de delar av den inkluderande sex- och samlevnadsundervisning som elevhälsa och rektorer ansvarar för. Informationen kommer att publiceras på Skolverkets webbplats.
- Skolverket har redovisat uppdraget om förslag till ändringar i läroplanen avseende kunskapsområdet sex och samlevnad (dnr: 2018:01394). I förslaget föreslås bland annat begreppet ”normmedvetenhet” ingå i läroplanen.
- I stödmaterialet *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*⁶ lyfts hbtq-perspektivet.

Nya insatser riktade till Skolverkets målgrupper

Inventeringen av stöd till Skolverkets målgrupper visade att det redan finns olika former av stöd att tillgå för det praktiska arbetet inom flera viktiga områden som berör hbtq-frågor, både hos Skolverket och hos andra aktörer. En kontinuerlig analys av behoven kommer dock att ingå i det fortsatta hbtq-strategiska arbetet på myndigheten.

Skolverket kommer under 2020 att fortsätta kartlägga och sprida kunskap om de olika formerna av stöd som finns för att göra det enklare för skolor och huvudmän att ta del av viktig information och hitta rätt stöd i sitt arbete.

I revideringen av *Vägledning för elevhälsa*, som Skolverket och Socialstyrelsen reviderar gemensamt under 2021, kommer också hbtq-frågor att beaktas vad gäller behov av kompetens för personal inom elevhälsan. Bland annat kommer vägledningen att beakta det behov av specifik kunskap om att möta unga transpersoner som beskrivs i utredningen *Transpersoner i Sverige* (SOU 2017:92).

³ https://larportalen.skolverket.se/#/modul/3-skolansvardegrund/Grundskola/302_Framja_lika-behandling

⁴ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/stodmaterial/2019/framja-forebygga-upptacka-och-atgarda---hur-skolan-kan-arbeta-mot-trakasserier-och-krankningar>

⁵ Samtliga webbutbildningar finns på: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/#/?filterTheme=V%C3%A4rdegrund%20och%20etik>

⁶ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/stodmaterial/2018/hedersrelaterat-vald-och-fortryck---skolans-ansvar-och-mojligheter>

Nätverk och kontakt med andra aktörer

Skolverket har deltagit i och haft stor nytta av det myndighetsnätverk där samtliga hbtq-strategiska myndigheter ingår. Myndighetsnätverket bjuder regelbundet in representanter för organisationer som företräder hbtq-personers rättigheter, till exempel intresseorganisationer, vilket ger goda möjligheter till samråd. Samtalen om det hbtq-strategiska uppdragets innehåll och planering har varit värdefulla, liksom information om aktuell kunskap.

Skolverket ansvarar från och med våren 2019 för skolnätverket för hbtq-frågor. Det är ett nätverk som fokuserar på skolfrågor med deltagare från myndigheter, kommuner och civilsamhället. Även detta nätverk ger viktiga impulser i arbetet och att delta i mötena ger ett lärande för samtliga deltagare. Nätverket ger också insyn i de verksamheter som Skolverket har i uppdrag att stödja och ger uppdateringar om vilka frågor som är aktuella för de organisationer som arbetar med hbtq-frågor.

Ett annat exempel på samarbete är det frukostseminarium som MUCF bjöd in till i februari 2020 och där Skolverkets generaldirektör deltog. Temat var unga hbtq-personers levnadsvillkor.

Ekonomisk redovisning

Myndigheten fick för uppdragets genomförande 2018 använda högst 333 000 kronor från utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrares etablering, anslaget 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism med mera, anslagsposten 5. Under våren 2019 tog en extern konsult fram en rapport som Skolverket kan använda som underlag för att involvera hbtq-perspektiv och perspektiv på mänskliga rättigheter i utvecklingsinsatser, språkbruk och kommunikation. Kvarvarande medel (163 875 kronor) betalades tillbaka till Kammarkollegiet i mars 2019.

I oktober 2019 rekvirerades ytterligare 666 000 kronor. 285 300 kronor användes för att anlita en extern konsult för att ta fram en inventering av stöd till Skolverkets målgrupper inom hbtq-relaterade frågor och en sammanställning av kunskap om hbtq i skolan. Kvarvarande medel (380 700 kronor) betalas tillbaka till Kammarkollegiet den 1 mars 2020.